

David Bueno

L'ART DE SER HUMANS

Premi Josep Pla 2025

Edicions Destino

ÍNDEX*

** L'índex és, segons el diccionari,
una «llista ordenada dels conceptes,
dels noms propis, que apareixen en una obra,
amb les indicacions necessàries per a la seva localització».
Però també és un
«catàleg de llibres de lectura prohibida».
Vosaltres decidireu si aquest índex és una cosa o l'altra.
O potser és les dues coses alhora.*

PRÒLEG MISCEL·LANI O MISCEL·LÀNIA PROLÍFICA	15
INTRODUCCIÓ	25
Arts humanes i humanitzadores	27
Per què un «catàleg de llibres de lectura prohibida»?	30
Però què són les arts?	37
1. UNA ULLADA AL CERVELL ARTÍSTIC	41
La importància de la sensorialitat perquè siguem qui som.	45
Records, memòria i arts.	49

Recordem el passat per imaginar el futur.	56
Tenim mil bilions de bones raons	57
Creativitat, abstracció i autoconeixement	62
El poder de la diversitat: les arts com a propietat emergent del cervell.	73
 2. L'ART DE PARLAR	79
Parlar i comunicar-se és un instint biològic	83
La creativitat i el simbolisme en el llenguatge.	88
L'evolució de la comunicació oral.	91
El llenguatge i la percepció (emocional) del món: els factors clau de l'evolució del llenguatge humà. . .	98
L'art de parlar és també l'art d'escoltar, d'imitar i de generar altres manifestacions artístiques.	103
 3. LES ARTS PLÀSTIQUES	111
L'evolució revolucionària de les arts plàstiques	113
Arts plàstiques, debat i reflexió: de la informació a la saviesa	119
El cervell davant de les arts plàstiques: el paper de la metacognició	123
La fabricació d'eines i la consciència simbòlica. . . .	128
Neurones i connexions cerebrals en les arts plàstiques i visuals	135
Les arts plàstiques i visuals en educació	139
 4. LES ARTS MUSICALS	147
De la veu humana al cant dels ocells	151
Música, llenguatge, arts plàstiques i matemàtiques: una estranya parella?	157
Efectes emocionals i motivacionals de la música: de la diversió a la supervivència.	164
La música dels sentits	169
Escoltar música o generar-ne? De la pràctica a la creativitat	176

5. LES ARTS ESCÈNIQUES, ESPORTIVES I LÚDIQUES. . . .	183
Les arts escèniques ens poden canviar:	
uns exemples introductoris	188
El teatre enriqueix la nostra ment a través	
de viure altres ments	191
La dansa potencia la connexió entre el cos	
i el cervell, cognitivament i emocionalment.	197
Esport i psicomotricitat: l'art de la corporalitat	
aplicat a la cognició, les emocions i la socialització .	202
Jugar és l'art d'aprendre a través de la curiositat	
i l'empoderament.	208
6. L'ART DE FER CIÈNCIA I DE FILOSOFAR	217
La filosofia és una expressió artística	
de la humanitat	222
La ciència també és una expressió artística	
de la humanitat	227
Els infants tenen l'instint innat de fer servir	
el mètode científic	234
L'instint innat de filosofar	241
Ciència & Humanitats & Rock'n'roll	247
7. L'ART D'ESCRIURE I DE FER POESIA	251
Llegir, escriure i somiar	256
El cervell no sap llegir, però en pot aprendre	261
El camí de la lectura: del paper al cervell,	
i molt més enllà	267
La poesia com a recurs humà i humanitzador. . . .	276
El cervell poètic.	279
EPÍLEG.	287
L'art d'educar	288
L'art de ser humans: arriba l'hora de l' <i>Homo artisticus</i>	296
BIBLIOGRAFIA	301
AGRAÏMENTS	315

PRÒLEG MISCEL·LANI O MISCEL·LÀNIA PROLÍFICA

El títol d'aquest pròleg pot semblar un joc de paraules, i ho és, però vol anar més enllà. També les arts ultrapassen el que és evident i fan de pont entre allò que és tangible i l'intangible, entre la raó i l'emoció, entre el jo i els altres i entre els altres i jo. I, a més a més, com espero demostrar, les arts poden fer de pont entre les percepcions i el pensament, i entre l'educació i la vida. Aquest pròleg i el títol que l'encapçala són, ja d'entrada, tota una declaració d'intencions, un marc de referència dels objectius d'aquest assaig i un compromís amb el lector.

Analitzem-lo. Una *miscel·lània* és una 'mescla de coses varies', i també una 'col·lecció d'escrits sobre matèries varies'. En aquest llibre trobareu capítols sobre temes diversos però que tenen un fil conductor comú: l'art. O, més ben dit, les arts, en plural, amb tots els elements que s'hi associen i que comparteixen, des de les arts plàstiques fins a les escèniques i musicals passant per les literàries com la poesia, i també la ciència i la filosofia, que el nostre cervell interpreta i utilitza de

manera literalment artística. Què hi fan i què li fan les arts al cervell, i com les podem aprofitar en la nostra vida diària i, molt especialment, en educació? Per això aquest pròleg, com veureu tot seguit, l'he organitzat en forma de miscel·lània, a partir de sis escrits breus sobre aspectes que abordarem en el llibre com a estímul i provocació.

També he fet servir les paraules *pròleg* i *prolífic*. Aquestes dues paraules no tenen una relació semàntica directa, tot i que comparteixen el prefix *pro-*, que significa 'a favor de', 'en favor de' o 'a l'inici de'. Aquest llibre pretén anar *a favor* i *en favor* de les arts, en sentit ampli i plural, i també vol ser un *inici de* conscienciació del paper de les arts en la construcció de la identitat individual i de les relacions humanes, des de la perspectiva de la neurociència educativa.

Pròleg prové del llatí *prologus*, que significa 'preàmbul' o 'introducció'. El prefix *pro-* es combina amb *logos*, que vol dir 'paraula' o 'discurs' en grec. El pròleg és, per tant, l'inici d'un discurs o una part de l'obra que afavoreix el discurs. Això és el que vull que sigui la miscel·lània de retalls que trobareu a continuació, una inducció al discurs.

Prolífic, en canvi, prové del llatí medieval *prolificus*, que al seu torn deriva del llatí *prole*, 'descendència', i el sufix *ficus*, 'que fa' o 'que produeix', i que en conjunt es pot interpretar com ser 'fèrtil' o 'productiu'. Perquè també vull que aquest pròleg aportí idees que fecundin i fertilitzin el discurs posterior, i que el facin tan productiu com sigui possible.

Aquests són dos dels objectius ambiciosos que m'he

plantejat en escriure aquest llibre. Que serveixi d'introducció a la pregunta de per què cal fer servir les arts en educació i en les nostres vides. I que, a més, sigui productiu i generi canvis. Tot explicat des de la perspectiva de la neurociència educativa —o la neuroeducació, que és el nom amb què es coneix més habitualment—. En anglès, aquesta disciplina acadèmica s'acostuma a anomenar *Brain, Mind and Education* ('Cervell, ment i educació'), un nom més explícit que en català, atès que inclou els tres aspectes fonamentals que incorpora: la neurociència, que estudia com és, com es forma i com madura el cervell, tant des dels vessants biològics i genètics com també de la interacció amb l'ambient que ens envolta; la psicologia, que estudia i analitza la ment humana, i la pedagogia, que fa propostes en clau educativa.

Tampoc és fútil una de les definicions d'*índex* que he esmentat al començament: «catàleg de llibres de lectura prohibida». *Llibres de lectura prohibida, al segle XXI?*, us deu preguntar. A molts països sí que n'hi ha, per desgràcia. Aquí, però, em refereixo de manera metafòrica a temàtiques que, especialment quan es parla en clau educativa, sovint es buiden ràpidament de contingut, malgrat que molta gent se n'ompli la boca. I al final acaben sent bandejades, com malauradament passa sovint amb les arts. I també em vull referir metafòricament a qüestions que poden ser controvertides, i que justament per això penso que cal parlar-ne.

De fet, amb l'expressió «llibres de lectura prohibida» vull convidar a explorar i qüestionar les propostes que faré. Ja en parlarem quan arribi el moment, perquè aquest llibre vol ser un revulsiu crític d'aquests temes.